

เปลี่ยนทุกที่ให้เป็นห้องเรียน : แนวทางปฏิบัติเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยอิทธิบาท ๔

TURNING EVERYWHERE INTO A CLASSROOM A PRACTICAL GUIDE TO DEVELOPING LEARNING
RESOURCES WITH THE FOUR BASES OF POWER

พระมหาศวัสกร อธิปญโญ (หีบไซ)^๑, รศ.ดร.สิน งามประโคน^๒,
ดร.ทองดี ศรีตระการ^๓

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย^{๑,๒,๓}

Phra Maha Sawatkorn Theerapanyo (Heep Sai)¹, Assoc. Prof. Dr. Sin Ngamphrakon²,

Dr. Thongdee Sritrakarn³

Department of Buddhist Educational Administration, Mahachulalongkornrajavidyalaya University^{1,2,3}

E-mail Sawatkar@ksvs.ac.th

(Received: February 15, 2025; Edited: March 21, 2025; Accepted: March 21, 2025)

บทคัดย่อ

ในยุคแห่งการเชื่อมต่อที่ไร้ขีดจำกัดและพลวัตขององค์ความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่อย่างต่อเนื่อง แนวคิด "ห้องเรียน" ในรูปแบบพื้นที่จำกัดแบบดั้งเดิมได้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 บทความวิจัยนี้มุ่งนำเสนอแนวทางการปรับเปลี่ยนสถานะแวดล้อมรอบตัวให้กลายเป็น "นิเวศการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์" โดยการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นพุทธธรรมแห่งความสำเร็จมาเป็นแกนกลางในการขับเคลื่อน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์จากภายใน สามารถแสวงหาความรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา (Anywhere Anytime) และมุ่งสู่การพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืนผ่านกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต

คำสำคัญ แหล่งเรียนรู้, การเรียนรู้ตลอดชีวิต, อิทธิบาท ๔, การพัฒนานักเรียน

Abstract

In an era of ubiquitous connectivity and constant knowledge evolution, the traditional "classroom" paradigm, confined by physical boundaries, has emerged as a significant constraint to 21st-century learning. This article proposes a strategic framework for transforming diverse environments into "vibrant learning ecosystems" by integrating the principles of *Iddhipāda* 4—the Buddhist path to success—as a core driver. This framework is designed to cultivate intrinsic motivation, empowering learners to engage in seamless learning ("Anywhere, Anytime") and achieve sustainable self-actualization through a lifelong learning approach.

Keywords Learning Spaces, Lifelong Learning, *Iddhipāda* 4, Student Development

บทนำ

การเรียนรู้ของนักเรียนในสถานการณ์ปัจจุบัน ถือว่าเร็วและง่ายขึ้นมากเพราะมีหลายช่องทางที่จะเรียนรู้ เช่นการใช้โทรศัพท์หาความรู้ผ่านอินเทอร์เน็ต และเว็บไซต์ต่างๆ จึงคาดว่าหลายกำแพงห้องเรียนสู่โลกกว้างแห่งการเรียนรู้การศึกษาในศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญกับความท้าทายครั้งสำคัญในการเตรียมผู้เรียนให้พร้อมสำหรับอนาคตที่ไม่แน่นอน การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเพียงในห้องเรียนตามตารางสอนนั้นไม่เพียงพออีกต่อไป แนวคิด "เปลี่ยนทุกที่ให้เป็นห้องเรียน" (Everywhere is a Classroom) จึงเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการนี้ โดยมองว่าแหล่งเรียนรู้ไม่ได้จำกัดอยู่ในโรงเรียน แต่ยังรวมถึงบ้าน ชุมชน ธรรมชาติ พิพิธภัณฑ์ แหล่งข้อมูลออนไลน์ หรือแม้กระทั่งปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

อย่างไรก็ตาม การมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายอาจไม่เกิดประโยชน์สูงสุด หากผู้เรียนขาดแรงจูงใจและแนวทางในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ด้วยเหตุนี้ต้องหาแรงจูงใจในการกระตุ้นให้การแรงขับโดยอาศัยหลักอิทธิบาท ๔ ในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหลักธรรมสากลว่าด้วยหนทางสู่ความสำเร็จ สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมืออันทรงพลังในการออกแบบและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่กระตุ้นแรงขับเคลื่อนจากภายในของผู้เรียนได้อย่างน่าทึ่ง ลองมาคิดว่าแหล่งเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ต้องพัฒนาด้านใดเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองต่อไป

ทำความเข้าใจ "แหล่งเรียนรู้" ในมิติใหม่

ก่อนจะพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ขอนิยามคำนี้ให้กว้างขึ้นกว่าเดิม แหล่งเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ครอบคลุมถึงด้านใดบ้าง

๑. แหล่งเรียนรู้ทางกายภาพ บ้าน, ชุมชน, สวนสาธารณะ, ป่าชายเลน, ตลาด, บริษัท

แนวคิดเรื่องการใช้สถานที่ต่างๆ เป็นแหล่งเรียนรู้ มีรากฐานมาจากปรัชญาการศึกษาที่สำคัญหลายแขนง เช่น ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning Theory) ของ David Kolb ที่เน้นย้ำว่าการเรียนรู้เกิดจากการลงมือปฏิบัติและสะท้อนคิดจากประสบการณ์ตรง และ แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐาน (Contextual Learning) ที่เชื่อว่าการเรียนรู้จะมีประสิทธิภาพสูงสุดเมื่อผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงเนื้อหาเข้ากับสภาพแวดล้อมและชีวิตจริงของตนเองได้ดังนี้

๑. บ้าน สถาบันหลักของการเรียนรู้ปฐมวัย (Primary Learning Institution)

บ้านไม่ใช่เป็นเพียงที่อยู่อาศัย แต่เป็นสถาบันแห่งแรกที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดทางสังคม (Socialization) และปลูกฝังทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต การเรียนรู้ในบ้านจึงเป็นรากฐานที่สำคัญของการศึกษาทั้งหมด กิจกรรมประจำวันภายในบ้านเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ (Informal Learning) ที่มีประสิทธิภาพสูง เด็กเรียนรู้บทบาททางสังคม, บรรทัดฐาน, ค่านิยม, และทักษะชีวิตผ่านการสังเกต, การมีส่วนร่วม, และการปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว ห้องครัวสามารถเปลี่ยนเป็นห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์เบื้องต้นผ่านการทำอาหาร ซึ่งต้องใช้ทักษะการชั่ง ตวง วัด และการสังเกตการเปลี่ยนแปลงของสสาร การทำงานบ้านสอนให้เกิดความรับผิดชอบและการจัดการ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ (Grolnick & Farkas, 2002) การเรียนรู้ภายในบ้านจึงเป็นการสร้าง "ทุนมนุษย์" ในระยะเริ่มต้น

๒. ชุมชน ห้องปฏิบัติการทางสังคมและการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning)

ชุมชนคือแหล่งรวมภูมิปัญญา, ประวัติศาสตร์, และพลวัตทางสังคมที่ซับซ้อน การเรียนรู้ในชุมชนช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างตนเองกับสังคมในวงกว้าง และเห็นคุณค่าของท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning) เป็นกระบวนการทางการศึกษาที่มุ่งใช้ "ปัญหาและทรัพยากรในชุมชนเป็นโจทย์ในการเรียนรู้" (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550, น. 17) ผู้เรียนสามารถศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากสถานที่จริง, เรียนรู้เศรษฐกิจจากการสำรวจตลาดและร้านค้า, ทำความเข้าใจโครงสร้างการปกครองจากการเยี่ยมชมเทศบาลหรือ อบต., และเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากปราชญ์ชาวบ้านโดยตรง กระบวนการนี้ไม่เพียงแต่ให้ความรู้ แต่ยังสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Ownership) และส่งเสริมการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง (Active Citizenship)

๓. สวนสาธารณะ แหล่งเรียนรู้นิเวศวิทยาเมืองและสุขภาพ (Urban Ecology & Well-being) สวนสาธารณะเป็นพื้นที่สีเขียวที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental Education) และส่งเสริมสุขภาพทางกายและใจของคนเมือง ในฐานะ "ห้องเรียนธรรมชาติกลางแจ้ง" สวนสาธารณะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สัมผัสและสังเกตความหลากหลายทางชีวภาพในเมือง (Urban Biodiversity) เช่น พันธุ์ไม้ต่างๆ นก และแมลง ซึ่งช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในระบบนิเวศเมือง การได้สัมผัสกับธรรมชาติในสวนสาธารณะยังได้รับการพิสูจน์แล้วว่าส่งผลดีต่อพัฒนาการทางสติปัญญาและอารมณ์ของเด็กนอกจากนี้ ยังเป็นพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ด้านพลศึกษาและการส่งเสริมสุขภาพผ่านกิจกรรมนันทนาการที่หลากหลาย

๔. ป่าชายเลน ห้องเรียนระบบนิเวศวิทยาและการอนุรักษ์ (Ecosystem & Conservation Education)

ป่าชายเลนคือตัวอย่างของระบบนิเวศที่มีความเปราะบางแต่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวด การศึกษาจากสถานที่จริงช่วยสร้างความเข้าใจและความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ

การจัดกิจกรรมทัศนศึกษาในพื้นที่ป่าชายเลนถือเป็นรูปแบบหนึ่งของ **การเรียนรู้นอกสถานที่ (Field Trip) ที่มีประสิทธิภาพสูง ผู้เรียนจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงพึ่งพิงของสิ่งมีชีวิต, การปรับตัวของพืชและสัตว์ในสภาวะพิเศษ, และบทบาทของป่าชายเลนในฐานะปราการป้องกันชายฝั่งและแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ ซึ่งความรู้เหล่านี้ยากที่จะเข้าใจได้อย่างลึกซึ้งผ่านการเรียนในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว การได้เห็นสภาพจริงของปัญหา เช่น ชยะในป่าชายเลน หรือการบุกรุกพื้นที่ ยังสามารถกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ได้อย่างทรงพลัง

๕. ตลาด พื้นที่เรียนรู้ทางวัฒนธรรมอาหารและเศรษฐศาสตร์ภาคปฏิบัติ (Food Culture & Practical Economics) ตลาดสดคือภาพสะท้อนที่มีชีวิตของวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น เป็นแหล่งข้อมูลทางสังคมและมานุษยวิทยาชั้นเยี่ยม ตลาดเป็นพื้นที่ทางสังคมที่ผู้คนมาพบปะแลกเปลี่ยน ไม่ใช่แค่สินค้าแต่รวมถึงข้อมูลข่าวสารและวัฒนธรรม การศึกษาดูตลาดทำให้ผู้เรียนเข้าใจ วัฒนธรรมอาหาร (Food Culture) ของท้องถิ่น ตั้งแต่แหล่งที่มาของวัตถุดิบไปจนถึงการบริโภค ในเชิงเศรษฐศาสตร์ ตลาดเป็นห้องทดลองภาคปฏิบัติของหลักการอุปสงค์-อุปทาน, การตั้งราคา, และการเจรจาต่อรอง ซึ่งเป็นทักษะทางการเงินในชีวิตประจำวัน (Financial Literacy) ที่สำคัญ นอกจากนี้ การสังเกตปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในตลาดยังช่วยพัฒนาทักษะการสังเกตและการเข้าสังคมได้อีกด้วย

๖. บริษัท/โรงงาน แหล่งเรียนรู้โลกอาชีพและกระบวนการทางอุตสาหกรรม (Career Exploration & Industrial Process) การเยี่ยมชมบริษัทหรือโรงงานทำให้ผู้เรียนได้เห็นภาพจริงของกระบวนการผลิต ตั้งแต่วัตถุดิบไปจนถึงสินค้าสำเร็จรูป (Value Chain) ช่วยให้เข้าใจทฤษฎีทางธุรกิจหรือวิทยาศาสตร์ที่เรียนมาในบริบทจริง นอกจากนี้ ยังเป็นโอกาสสำคัญในการสำรวจโลกอาชีพ (Career Exploration) ผู้เรียนจะเห็นความหลากหลายของตำแหน่งงานและทักษะที่จำเป็นในแต่ละสายอาชีพ ซึ่งสามารถสร้างแรงบันดาลใจและช่วยในการตัดสินใจเลือกเส้นทางการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพในอนาคตได้อย่างมีข้อมูล

๒. แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม (Cultural Learning Resources)

เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ช่วยให้เข้าใจรากเหง้า, อัตลักษณ์, และมรดกทางปัญญาที่สั่งสมมาของมนุษย์ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ และสามารถเชื่อมโยงอดีตเข้ากับปัจจุบันได้

๑) พิพิธภัณฑ์และโบราณสถาน ทำหน้าที่เป็น "ห้องเรียนแห่งวัตถุ" ที่ให้ผู้เรียนได้สัมผัสหลักฐานทางประวัติศาสตร์และศิลปวัตถุของจริง ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมและกระตุ้นการตีความอดีตด้วยตนเอง

๒) หอศิลป์ เป็นพื้นที่ส่งเสริม "สุนทรียศึกษา" และการพัฒนาความฉลาดทางสายตา (Visual Literacy) ผู้ชมได้ฝึกฝนทักษะการวิเคราะห์, การตีความ, และการวิจารณ์ผ่านงานศิลปะ ซึ่งเป็นทักษะการคิดขั้นสูง

๓) การพบปะประชาชนชาวบ้าน คือการเรียนรู้จาก "คลังความรู้ที่มีชีวิต" เป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น (Indigenous Knowledge) ที่สั่งสมจากประสบการณ์ตรง เช่น การทำเกษตร, การแพทย์แผนไทย, หรือหัตถกรรม ซึ่งเป็นความรู้ที่ไม่ได้ถูกบันทึกในตำราเรียน

๓. แหล่งเรียนรู้ดิจิทัล (Digital Learning Resources)

เป็นเครื่องมือการเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ 21 ที่หลายข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ ช่วยให้การเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตตามความสนใจและความเร็วของผู้เรียนแต่ละคน

๑) คอร์สเรียนออนไลน์ (เช่น MOOCs), พอดแคสต์, ช่อง YouTube เป็นรูปแบบของ การศึกษาตามอัธยาศัยแบบเปิด (Open and Informal Education) ที่ให้ผู้คนเข้าถึงความรู้จากผู้เชี่ยวชาญทั่วโลกได้อย่างสะดวกและมักไม่มีค่าใช้จ่าย ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Directed Learning) อย่างกว้างขวาง

๒) แอปพลิเคชันและสารคดี ทำหน้าที่เป็นสื่อการเรียนรู้เชิงโต้ตอบ (Interactive Media) ที่สามารถเปลี่ยนเรื่องที่ซับซ้อนให้เข้าใจง่ายผ่านภาพ, เสียง, และกิจกรรม (Gamification) กระตุ้นความสนใจและทำให้การเรียนรู้เป็นเรื่องสนุกสนาน

๔. แหล่งเรียนรู้ภายในตนเอง (Internal Learning Resources)

เป็นกระบวนการเรียนรู้จากภายในที่สำคัญที่สุด เกิดจากการทำงานของสมองและจิตใจเพื่อทำความเข้าใจตนเองและโลกรอบตัว เป็นหัวใจของการสร้างองค์ความรู้ใหม่ การใคร่ครวญ, การตั้งคำถาม, การไตร่ตรองสะท้อนคิด กระบวนการเหล่านี้เรียกรวมว่า อภิปัญญา (Metacognition) หรือ "การตระหนักรู้และควบคุมกระบวนการคิดของตนเอง" การตั้งคำถามนำไปสู่การแสวงหาคำตอบ และการไตร่ตรองสะท้อนคิด (Reflection) หลังได้รับประสบการณ์หรือความรู้ใหม่ๆ คือขั้นตอนที่ทำให้การเรียนรู้นั้นกลายเป็นส่วนหนึ่งของเราอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Adult Learning) และการเรียนรู้จากประสบการณ์

โจทย์สำคัญคือ ครูจะใช้หลักอภิปัญญา ๔ เพื่อเชื่อมโยงผู้เรียนเข้ากับแหล่งเรียนรู้เหล่านี้ และบ่มเพาะคุณลักษณะของผู้ใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างไร

กรอบแนวคิดเพื่อสร้างนักเรียนผู้ตลอดชีวิตด้วยอิทธิบาท ๔

ก่อนอื่นขอทำความเข้าใจกับหลักอิทธิบาท ๔ คือ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในสิ่งที่มุ่งหวัง ประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบ ซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ได้ดังนี้

๑. การสร้าง "ฉันทะ" (Passion) จุดประกายความรักที่จะเรียนรู้

"ฉันทะ" คือความพอใจ ความรักใคร่ และความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะทำสิ่งนั้นให้ดี แหล่งเรียนรู้ที่สร้างฉันทะได้ ต้องสามารถจุดประกายความอยากรู้อยากเห็นของผู้เรียน

แนวทางปฏิบัติ

๑) เชื่อมโยงกับความสนใจ ออกแบบกิจกรรมที่เชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเข้ากับสิ่งที่นักเรียนสนใจ เช่น หากนักเรียนชอบเล่นเกม อาจพาไปเรียนรู้เรื่องการออกแบบกราฟิกหรือการเขียนโค้ดที่บริษัทสตาร์ทอัพ หรือหากสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อม อาจจัดกิจกรรมเรียนรู้ระบบนิเวศที่ป่าชายเลนใกล้โรงเรียน

๒) สร้างประสบการณ์ตรงที่น่าประทับใจ แทนที่จะเรียนเรื่องเศรษฐศาสตร์จากตำรา ลองพานักเรียนไปเรียนรู้ "เศรษฐกิจพอเพียง" จากปราชญ์ชาวบ้านตัวจริง หรือเรียนรู้เรื่องประวัติศาสตร์จากการลงพื้นที่สำรวจโบราณสถาน

๓) ครูและผู้ปกครองคือผู้จุดประกาย ทำหน้าที่เป็น "ภัณฑารักษ์แห่งการเรียนรู้" (Learning Curator) คอยคัดสรรแหล่งเรียนรู้ที่น่าสนใจมาแนะนำ และแสดงความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ให้เป็นแบบอย่าง

๒. การส่งเสริม "วิริยะ" (Perseverance) สร้างพื้นที่สำหรับความพากเพียร

"วิริยะ" คือความพากเพียร ความมุ่งมั่นไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค แหล่งเรียนรู้ต้องถูกออกแบบมาเพื่อสนับสนุนความต่อเนื่องและความอดทนในการเรียนรู้

แนวทางปฏิบัติ

๑) สร้างเส้นทางการเรียนรู้ (Learning Path) ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลจัดทำเส้นทางการเรียนรู้ที่นักเรียนสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้ด้วยตนเองหลังกลับจากแหล่งเรียนรู้จริง เช่น การแนะนำช่อง YouTube ที่เกี่ยวข้อง หรือการสร้างคลังบทความออนไลน์

๒) ส่งเสริมวัฒนธรรม "ล้มแล้วลุกได้" (Growth Mindset) ทำให้ผู้เรียนเห็นว่าความผิดพลาดคือส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ เมื่อการทดลองในชุมชนล้มเหลว หรือการสืบค้นข้อมูลไม่เป็นไปตามคาด ให้มองว่าเป็นโอกาสในการเรียนรู้และเริ่มต้นใหม่ ไม่ใช่ความล้มเหลว

๓) สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) จัดตั้งพื้นที่ออนไลน์หรือชมรมในโรงเรียน เพื่อให้ให้นักเรียนที่สนใจเรื่องเดียวกันได้มาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ให้กำลังใจ และช่วยเหลือกัน

๓. การออกแบบเพื่อ "จิตตะ" (Focus) จัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อสมาธิ

"จิตตะ" คือความเอาใจใส่ จดจ่อ และไม่ปล่อยให้ใจฟุ้งซ่านจากสิ่งที่ทำ แหล่งเรียนรู้ที่ดีต้องช่วยให้ผู้เรียนสามารถจดจ่อกับสิ่งที่กำลังเรียนรู้ได้

แนวทางปฏิบัติ

๑) กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน ก่อนจะพาผู้เรียนไปยังแหล่งเรียนรู้ใดๆ ควรกำหนด "ภารกิจ" หรือ "คำถามชี้นำ" ที่ชัดเจน เพื่อให้ผู้เรียนรู้ว่าต้องไปค้นหาหรือสังเกตอะไร

๒) ออกแบบพื้นที่ให้ปลอดสิ่งรบกวน หากเป็นการเรียนรู้ในบ้านหรือโรงเรียน ควรจัดมุมเรียนรู้ที่สงบ ปราศจากเสียงรบกวนจากโทรทัศน์หรือการแจ้งเตือนจากโซเชียลมีเดีย

๓) ฝึกทักษะการอยู่กับปัจจุบัน สอดแทรกกิจกรรมฝึกสติ (Mindfulness) สั้นๆ ก่อนเริ่มกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนดึงสมาธิกลับมาอยู่กับสิ่งที่ต้องทำตรงหน้า

๔. การเปิดพื้นที่ให้ "วิมังสา" (Inquiry & Reflection) สร้างนักไตร่ตรองและนักตั้งคำถาม

"วิมังสา" คือการใช้ปัญญาไตร่ตรอง ทดลอง และสืบสวนหาเหตุผลในสิ่งที่ทำ เพื่อค้นหาความจริงและแนวทางการปรับปรุงพัฒนา แหล่งเรียนรู้ต้องเปิดโอกาสให้เกิดกระบวนการนี้

แนวทางปฏิบัติ

๑) เปลี่ยนจาก "ผู้บอก" เป็น "ผู้ถาม" ครูและผู้ปกครองต้องเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ให้คำตอบ มาเป็นผู้ตั้ง "คำถามทรงพลัง" (Powerful Questions) ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดต่อยอด เช่น "จากสิ่งที่เห็น เราจะนำมาปรับใช้กับชุมชนเราได้อย่างไร?" หรือ "ถ้าปัจจัย...เปลี่ยนไป ผลลัพธ์จะเป็นอย่างไร?"

๒) ส่งเสริมการจดบันทึกการเรียนรู้ (Learning Journal) จัดทำสมุดบันทึกหรือบล็อกออนไลน์ เพื่อให้ผู้เรียนได้สะท้อนคิดสิ่งที่ได้เรียนรู้จากแหล่งต่างๆ ทั้งความรู้ที่ได้รับ ข้อสงสัย และแนวคิดใหม่ๆ

๓) สร้างพื้นที่สำหรับการนำเสนอและอภิปราย หลังจากกลับจากแหล่งเรียนรู้ ควรมีเวทีให้ผู้เรียนได้นำเสนอสิ่งที่ค้นพบ แลกเปลี่ยนมุมมอง และถกเถียงในประเด็นต่างๆ อย่างมีเหตุผล

บทสรุปการขับเคลื่อนการศึกษาผ่านแนวคิดการเปลี่ยนพื้นที่ทุกแห่งให้เป็นห้องเรียนโดยใช้หลักอิทธิบาท ๔ เป็นแกนกลาง ถือเป็น การปฏิวัติกระบวนทัศน์จากการยึด "สถานที่" และ "เนื้อหา" มาสู่การมุ่งเน้น "ตัวผู้เรียน" และ "กระบวนการเรียนรู้" อย่างเต็มรูปแบบ โดยเริ่มจาก **ฉันทะ** หรือความรักในสิ่งที่ศึกษา ซึ่งเป็นแรงผลักดันภายในที่เปลี่ยนนักเรียนจากผู้รับความรู้สู่การเป็น "ผู้แสวงหาความรู้เชิงรุก" (Active Seeker) ที่สามารถเปลี่ยนสภาพแวดล้อมรอบตัวให้กลายเป็นพื้นที่เรียนรู้ส่วนบุคคล ควบคู่ไปกับ **วิริยะ** หรือความเพียรพยายามที่สร้างทัศนคติแบบเติบโต (Growth Mindset) ช่วยให้ผู้เรียนก้าวข้ามอุปสรรคและความล้มเหลวด้วยความมุ่งมั่น ในขณะที่ **จิตตะ** จะทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการสร้างความจดจ่อ (Deep Engagement) ทำให้เกิดการสังเกตและเชื่อมโยงข้อมูลรอบตัวได้อย่างลึกซึ้ง และท้ายที่สุดคือ **วิมังสา** หรือการคิดวิเคราะห์และสะท้อนคิด (Critical Reflection) ซึ่งเป็นขั้นตอนการตกผลึกทางปัญญาที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถแยกแยะและสังเคราะห์ความรู้เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างยั่งยืน การบูรณาการพุทธธรรมทั้ง ๔ ประการนี้จึงมิใช่เพียงการพัฒนาทักษะทางวิชาการ แต่คือการสร้าง "นักเรียนรู้ตลอดชีวิต" ที่มีสมรรถนะและความมั่นคงทางจิตใจ พร้อมสำหรับการเป็นพลเมืองในโลกอนาคตที่ไร้ขีดจำกัด

เอกสารอ้างอิง

- Castaño-Muñoz, J., Kreijns, K., & Kalz, M. (2016). **A framework for the study of the use of social media in informal learning.** *Journal of Universal Computer Science*, 22(10), 1339–1356. <https://doi.org/10.3217/jucs-022-10-1339>
- Costa, A. L., & Kallick, B. (Eds.). (2008). **Learning and leading with habits of mind 16 essential characteristics for success.** ASCD.
- Dweck, C. S. (2006). **Mindset The new psychology of success.** Random House.
- Grolnick, W. S., & Farkas, M. (2002). **Parenting and the coping process The role of the family in children's development.** In E. M. Hetherington (Ed.), **Family-peer links The study of the family** (pp. 145-168). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Hein, G. E. (1998). **Learning in the museum.** Routledge.
- Schön, D. A. (1983). **The reflective practitioner How professionals think in action.** Basic Books.
- Siemens, G. (2005). **Connectivism A learning theory for the digital age.** *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning*, 2(1), 3-10.
- Taylor, A. F., & Kuo, F. E. (2009). **Children with attention deficits concentrate better after walk in the park.** *Journal of Attention Disorders*, 12 (5) , 402 – 409 .
<https://doi.org/10.1177/1087054708323000>
- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. (ม.ป.ป.). **ความสำคัญของป่าชายเลน.** สืบค้นเมื่อ 5 สิงหาคม 2568, จาก [<https://www.dmcr.go.th/detailAll/135/n/n>](<https://www.google.com/search?q=https://www.dmcr.go.th/detailAll/135/n/n>)
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2561). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ.** สำนักพิมพ์พลีธัมม.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). **วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21.** มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2544). **ภูมิปัญญาไทย การสังเคราะห์และสกัดองค์ความรู้.** สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). **การเรียนรู้สู่โลกกว้าง การสังเคราะห์รูปแบบการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรม.** พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). **แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน,บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.**